

Копейцева Л.П.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Осламова К.В.

студентка магістратури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

КОНЦЕПЦІЯ МИТЦЯ У ЧАСОПРОСТОРИ ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Анотація. У статті охарактеризовано концепцію самовиявлення митця у творчості Ліни Костенко. Велику увагу зосереджено на домінуючих ознаках художнього дискурсу мисткині, який надає тексту динамічності, експресивності, емоційної виразності.

Ключові слова: поетичний дискурс, мистецька концепція, емоційна виразність.

Постановка проблеми. Ліна Костенко у своїх творах майстерно переосмислює історичну добу українського суспільства та вносить неоціненний вклад у відновлення національної мистецької спадщини, самоідентифікації митця та української нації, збереження її культурних надбань та вікових традицій. Поезія Л. Костенко несе потужну інтелектуальну напругу, а раціоналізм її поетичного мислення – це її власний моральний кодекс, що ніколи не зрадить і не обдурить читача.

Літературознавці протягом останніх десятирічч не випускають з поля своєї уваги постать Ліни Костенко та її творчий доробок. Серед дослідників можна виокремити таких учених – М. Жулинський, Є. Гуцало, Л. Краснова, А. Макаров, Г. Клочек, Л. Тарнашинська, Л. Таран, В. Харкун та інші. Проте художнє трактування митця видається нам особливо репрезентативним і потребує нового осмислення.

Метою статті є дослідження особливостей концепції самовиявлення людини у ліриці Ліни Костенко.

Концепція митця у контексті часу Ліни Костенко окреслюється на художньому, публіцистичному та літературознавчому матеріалі. Глибинні смисли аналітичних роздумів поетеси наближає нас до самоаналізу художниці із сформованою радше надією, ніж мрією на щасливе взаєморозуміння у часі.

Л. Тарнашинська писала: «Покликання поета – не тлумачити, не з'ясовувати, а передавати в слові своє відчуття часу, його ритм, а його аромат, так само, як не взаємообумовленість того, що ми звемо минулим, торішнім та майбутнім» [7, с. 47]. І дійсно, поезія Л. Костенко відтворює плинність часу, кожної миті, яку вона благословляє: *Звичайна мить / Звичайна хата з комином / На росах і дощах // Настояний бузок / Оця реальна мить / Вже завтра буде спомином, / А післязавтра – казкою казок* [3, с. 78].

Ліна Костенко – майстер художнього світу. Вона через призму своїх глибоких творів осмислює не тільки життєві проблеми, а й розкриває найсуттєвіші почуття людини, їх складність і неповторність, красу та суперечливість.

Л. Костенко філософськи сконденсувала свої колізії між сучасною культурою, даючи відповідь І. Дзюбі, який написав, що вона жила в «координатах своєї незалежності» [2, с. 128]. Поетеса не проти і сьогодні повернутися назад у ці координати. У її ліриці домінують мотиви Великої Вітчизняної війни, роздуми про важливість творчої праці, бажання залишити по собі добру пам'ять, любити людей і природу, берегти їх. Тому слухними будуть зауваження Л. Копейцевої, що вагоме значення має дослідження образу автора та авторської позиції, оскільки в творі немає жодного елемента, який не пройшов би крізь призму авторської свідомості [4, с. 168].

Порив як відображення стадії інтуїтивного пізнання, сфери несвідомого є тим самим станом відчуття цілісності, повноти й порівнюється з любов'ю, де екзистенціальне трактування останньої полягає в об'єднанні роз'єднаних частинок у масштабніших, глобальніших вимірах.

Ліна Костенко художньо окреслює своє бачення позиції митця: часи не вибирають, стверджує поетеса своїм життям і творчістю. А прожити його можна по-різному, і удосконалення нації проходить лише через удосконалення власне. У межах власного художнього світу поетеса наділяє усе однаково високими величинами вимірювання, де все живе за принципами найвищого благородства і гармонії.

Катастрофічно в художньому світі Ліни Костенко сприймається теперішнє життя – як абсурд, за лаштунками якого розгортається цивілізаційна трагедія: *«Прогавили, прогледіли, / і хочеться на Марс. / Це сталася трагедія, / а ви зіграли фарс»* [3, с. 211]. Порив як відображення стадії інтуїтивного пізнання, сфери несвідомого є тим самим станом відчуття цілісності, повноти й порівнюється з любов'ю, де екзистенціальне трактування останньої полягає в об'єднанні роз'єднаних частинок у масштабніших, глобальніших вимірах. Це явище зіткане із суперечностей, що має різні міри вияву. Любов для Ліни

Костенко не набуває фізичності, це духовна, трансцендентна, нескінченна, містична гавань [8, с. 84].

У творах поетеси простежується різноманітна семантика концепту «любові»: любов до слова. Це її «зброя», «меч» і «осердя серця», завдяки такій жазі до слова вона наповнює свої твори глибинним сенсом [7, с. 48]. Перед словом ламаються скелі, зупиняються ріки, вони можуть бути як і страшними і пекучими, так і ніжними та хвилюючими, але за думкою поетеси, слова не мають бути пустими, байдужими («Страшні слова, коли вони мовчать», «Слова росли із ґрунту, мов жито»); любов до життя в усіх його проявах. Життя бурхливе та швидкоплинне, тому, як жінка, поетеса відчуває відповідальність за нього («Благословенна кожна мить життя», «Життя іде і все без коректур»); любов до свого народу. Поетеса вважає, що щастя можливе тільки з народом. Ця любов є зболеною та заслуженою («Прогавили, прогледіли і хочеться – на Марс», «І що їм із того, що корчишся ти з болю»); любов до коханого чоловіка. Це почуття поетеса описує ніжним, передбачуваним, іноді трагічним та прощальним. Але в будь-якому випадку воно щире та вічне («Очима ти сказав мені: люблю», «Напитись голосу твого», «Я дуже тяжко Вами відболіла»).

У цьому ж ракурсі поезія письменниці з'єднує в собі різні моменти людського буття. Визначальні лірико-філософські рефлексії поетеси несуть мотив проминальності, незважаючи на те, що поетеса змальовує і час вічний і незалежний від людини («Мені відкрилась істина печальна...», «Нехай підождуть невідкладні справи», «Життя іде без коректур», «І засміялась провесінь: – Пора!»).

Саме таке загострене відчуття плину часу, його невинний рух, намагання хоч якось зупинити свою проминальність спонукають авторку до протиставлення з аксіологічними акцентами. Мисткиня переконана, що справжні цінності залишаються поза часом, а їх мірило – вічність. Час у художньо-філософському баченні письменниці перетікає у вічність, а життя вміщується в одну мить.

Ліна Костенко чи не перша з письменників ХХ століття підкреслює масштаби проблеми деградації людської душі, яка за своєю природою вважається довершеною та високою. Поетеса порівнює духовне банкрутство людської душі із найстрашнішою екологічною катастрофою – Чорнобилем.

Поетеса в свої творах не просто описує та висловлює свої почуття, показує певні історичні події, але й ставить досить складні філософські та глобальні питання, на які ж сама намагається знайти відповідь чи принаймні окреслити шлях до пошуку цієї відповіді.

У творчості Л. Костенко наявні три парадигми взаємодії людини з природою, в чому і виявляється її найвища сутність буття. Спілкування людини з природою повинно супроводжувати її протягом всього життя, впливаючи на її

становлення як духовної істоти. На думку поетеси, відчужена від природи людина виявляється відчуженою і від самої себе. Гармонія природи співзвучна з гармонією людських взаємин («Ще назва є, а річки вже немає», «Здивовані квіти», «Березовий листочок»).

Дуже помітно відзначається рельєф часу в інтимному світовідчутті поетеси. А відтак почуттєвий простір «лейтмотиву щастя» розбудовується за рахунок інтертекстуальності. Тут українська філософія вітальності набула потужної матеріалізації. Ніби опозиціюючись до класичного геттівського «Мить – ти прекрасна...», Ліна Костенко долає безжальність часу неперепутною вірою у його відносність, у його індивідуальні виміри: «...Хвиллюй і тривож!» – до останнього подиху. Мистецький принцип інакомовлення трансформується знаковою ситуацією національного ритуалу зустрічі людини з вічністю [5, с. 49].

У багатьох поезіях письменниці відбувається сутнісне перетікання минулого в теперішнє і майбутнє. Концепт часу осмислюється й у тих творах, де хронософські мотиви органічно поєднуються із натурфілософськими, культурософськими, історіософськими, морально-філософськими тощо. Це доводять зв'язки між міфологією та літературою, що сприяє осмисленню неперехідних цінностей і так званих законів вічності. Найяскравішою ілюстрацією до цієї «межової ситуації» внутрішнього стану ліричної героїні виступає поезія «Недумано, негадано...». Це та сама грань загостреного почуття, духовної напруги між щастям і загибеллю надії. Особистість виходить за межі власного «Я», що змінює характер всесвітніх ритмів.

Наскрізною думкою Ліни Костенко стали рядки з поезії «Прочитай золоті манускрипти, подивися у вічі вікам...» [3, с. 256], які є ознакою програмної формули історіософського мислення поетеси та нашого генетичного світосприйняття. На думку дослідників творчості письменниці, саме в прихованих глибинах підсвідомості митця, в культурно-генетичних архетипах міститься цінна інформація, яка надає художньому образу трансцендентної новизни [1, с. 23].

Спроба контекстуального осмислення філософії ще раз засвідчила, що поетичний світ поетеси не допускає штучності, конструювання й припасовування. Ліна Костенко за допомогою фундаментальних категорій художнього освоєння дійсності розкриває у своїй творчості естетично-філософський потенціал, вписавши його в космогонічне мислення всесвітнього розуму через індивідуальне світобачення поетеси.

Концепція митця у художньому світі поезії Ліни Костенко – це простір, здатний продукувати унікальний самоцінний мистецький феномен; високу художню впорядкованість та цілісність художньої системи, котра живе відповідно до внутрішніх законів лірики.

Література

1. Гуцало Є. Ліна Костенко: [Про неї та вірші]. У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Барабаш С. Філософія осягнення світу: Про лірику Ліни Костенко. *Дзвін*. 2003. С. 23–24.
2. Дзюба І.М. Костенко Ліна Василівна. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т. К., 2016. 344 с.
3. Костенко Л. Вибране. К. : Дніпро, 1989. 559 с.
4. Копейцева Л.П. Проблема автора та авторської позиції в сучасному літературознавстві. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія літературознавство*. Вип. 2 (58). Харків: ППВ Нове слово, 2009. С. 168–174.
5. Краснова Л. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко. *Слово і час*. 1995. №7. С. 45–53.
6. Макаров А. Історія – сестра поезії. *Українська мова і література в школі*. 1980. № 10. С. 25.
7. Тарнашинська Л. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду. *Слово і Час*. 2005. № 6. С. 42–52.
8. Харкун В. Мистецтво розуміти поезію: Спроба аналізу віршів Ліни Костенко. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях*. 2000. №2. С. 82–87.

Копейцева Л.П.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Свєшнікова Н.П.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

**СЕМАНТИКА СИМВОЛІВ У МІФОПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО**

В. Пачовський – один із чільних представників «Молодої Музи», який послідовно втілював у своїй художній творчості принципи модерного мистецтва. В. Пачовський – драматург і епік, історіософ, який на думку одного з дослідників творчості митця, «викликував тіні валетнів з попелу століть», який прагнув створити легенду століть, «сполучити давнє з новим та з